

tania és prédikálnia az ezekben a dogmákba vetett hitet.”

Más szavakkal: Ha a dogmák és a tantételek már nem képesek kifejezni eredeti erejüket, tájékozódást nyújtani az életben, és összekötni az embereket az Isteni Valósággal, akkor tegyük félre őket, és bízunk meg saját vallási tapasztalatunkban.

Ez a liberális magatartás nem „megvadult szubjektivisták” arroganciája, ahogyan a régi tanok őrzői hirdetik, hanem komolyan veszi azt a meggyőződést, hogy csupán az segíthet engem előre a hitben, amit intellektuális lelkiismeretem előtt vállalni tudok. Minden más csak valamilyen ideológia erőltetett súlykolása lenne.

Európa és Amerika nyitott társadalmaiban sok keresztény követi a liberális teológiai felfogást. Nem zavartatják magukat attól, hogy az ún. lelkipásztori újratájékozódás és a „szervezeti alkalmazkodás” idején az egyházak bürokratikus szervezeteiké alakulnak, és inkább bíznak a menedzsment-tanácsadás technikáiban, mint a szellem szabadságában; önálló hívőkként a maguk útját járják. Az istentiszteleteken kívül is meg tudják tapasztalni Isten valóságát, különösen akkor, ha a liturgia rituálisan megmerevedett, és nyelv-

vezete a középkorból származik. Isten nyelveként tudják megélni a zenét, így számos gyülekezetben régóta kedveltebb a kórus, mint a bibliakör. A különféle művészetek területén szerzett élményekről folytatott beszélgetés spirituális szempontból többet segíthet, mint egy vasárnapi prédikáció.

Azok a liberális keresztények, akik komolyan veszik saját hitüket, inkább nyílt mozgalomként értelmezik az egyház intézményét, semmint merev szervezetként. Az ember sokféle módon lehet keresztény. Aki például úgy dönt, hogy magányos vagy beteg emberek segítője lesz, de (már) nem jár templomba, az magától értetődően teljes értékű keresztény, miközben persze a liberális teológusokat egyáltalán nem érdeklik az effajta értékelések.

A liberális teológusok és a liberális teológiát követő gyülekezetek sajnos szerény szervezetségűek. A protestáns egyházakban sem egyszerű liberális teológiájú kereszténynek lenni, a római katolikus egyházban pedig csaknem lehetetlen, hogy valaki hivatalosan és nyilvánosan liberális teológiai álláspontot képviseljen. *Karl Rahner*től és „transzcendentális teológiájától” nem voltak idegenek a liberális

gondolatok, például amikor ismételtén hangsúlyozta, hogy a dogmákat a szubjektív hitvilág megnyilvánulásaiént kellene felfogni. De minél távolabb van valaki földrajzilag a Vatikántól, annál inkább nőnek az esélyei arra, hogy katolikusként egyúttal liberális is legyen. A latin-amerikai felszabadítási teológiát és annak spiritualitását például éppen-séggel lehet a liberális teológia megnyilvánulásának nevezni, mert ott elfogadják a hit szubjektív vagy regionális kifejezési formáit. Így a pap költő *Ernesto Cardenal* az 1980-as évek Nicaraguájában megengedte, hogy a solentinamei parasztok szabadon elmondják, hogyan élnek meg hitüket.

A liberális teológia és a belőle fakadó spiritualitás jelentősége nőni fog. Egyszerűen azért, mert az egyházak egyre jobban bezárkóznak állítólagos örök igazságaikba, és a hitet erkölcsi, hatalmi és uralmi kérdéssé torzítják. Ezzel szemben *Wilhelm Gräb* szerint az emberek fellelegeznek, amikor azt hallják: „Már az alapvető bizalmad, az életbe vetett bizalmad is annak a jele, hogy összetartozol Istennel.”

Forrás: Publik-Forum, 2013/13

„Üres kézzel állok előtted” Ezoterikus-e a kereszténység?

ISTENT NEM LEHET DEFINIÁLNI. Ő lényegileg titok. Ebben minden keresztény megegyezik. De a különösen vallásosak nem maradnak meg sokáig e legkisebb közös nevező mellett: Aki úgy véli, hogy ő nem csupán meghívott, hanem kiválasztott is, az mégiscsak azt hiszi, hogy képes beletekinteni a titokzatos istenség mélységeibe. Mások magánki nyilatkozatokat kapnak, és beavatottnak való írásokat tesznek közé. A misztikusok is – ahogyan a nevük mondja – az „elrejtett”, „belső” igazságot keresik. A misztikának kétségtelenül megvan a maga jogosultsága. De lehet-e mindenkinek az ügye?

Már a korai egyházban léteztek olyan egyének és csoportok, akik és amelyek különösen megvilágosodottnak tartották magukat, és elhatárolódtak a többi kereszténytől. A vallástudomány „ezoterikusoknak” vagy az okkult, a rejtett dolgok barátainak nevezi őket. Ők „behatol-

nak a lényeg legbensőjébe”, amint szívesen mondják. *Wouter J. Hanegraaf*, „a hermetikus, ezoterikus filozófiák” professzora az amszterdami egyetemen, emlékeztet arra, hogy a nagy felekezetek mellett mindmáig léteznek régebbi ezoterikus, keresztény ihletettségu csoportok, például a *Rózsakeresztesek* vagy a látnok *Emanuel Swedenborg* egyháza. A nagy egyházakon belül is vannak olyan csoportok, amelyek úgy vélik, hogy ezoterikus bölcseségek birtokában vannak, például az *Angyali Mú* a katolikus egyházban.

Az ismeretek birtokában lévőkkel, a beavatottakkal szemben állnak a többiek, az „exoterikusok”. Ők alkotják a hívők nagy tömegét. Ezek a „normál vallásosak” az eléjük adott rítusokhoz és parancsokhoz igazodnak. Hűségesen, „szemrebbenés nélkül” ismételtetik az egyházak hittani formuláit. Vagyis az ezoterikusok szemében külsőséges, „lapos” vallásosságot gyako-

rolnak. A tudatosan exoterikusok teret engednek hitükben az értelemnek, tisztelik a történet-kritikai bibliakutatást, és olykor szkeptikusan érdeklődnek az iránt, hogy pontosan mit is élt vagy él meg egy ezoterikus „a mélyben”.

Az ezoterikusok és az exoterikusok közötti vitában lényegileg arról a kérdéstről van szó, hogy *milyen jelentőség illeti meg az értelmet* a kereszténységben: Feltárható-e érvekkel a keresztény hit, vagy pedig titokzatos és titkos tanításról van szó? A válasz ez lenne: Aki azt akarja, hogy a kereszténységnek legyen jövője, annak a hit exoterikus jellegét kell támogatnia. Mert a mindenki számára ismert hétköznapi nyelv használata nélkül – persze összekötve azt a teológiai gondolkodással – minden a szubjektív világában marad, és aztán talán hamar gyanússá válik.

Csak hogy itt az a probléma, hogy az exoterikusok sosem érezték

magukat teljesen biztosnak a dolgokban. Különben a hatalommal bíró egyházi hierarchia nem rekesztette volna ki, sőt nem irtotta volna ki újból és újból az ezoterikusokat. A korai egyház például élénken és alaposan foglalkozott az „ismerők”, a gnosztikusok titkaival, és mint nem hitelesen jézusiakat elvetette őket.

Amióta egy népszerű – „New Age”-nek nevezett – ezoterikus hullám is meghatározza a kulturális légkört, az egyházak elbizonytalanodtak: megpróbálnak a New Age versenytársaként föllépni, és közben fölfedezik például „az angyalok kisugárzását”. Hogy ne maradjanak le a spirituális wellness-hullámról, egyes kolostorok ezoterikus aromaterápiát vagy Bingeni Hildegard elvei szerinti egészségügyi tanácsadást kínálnak jó pénzért, olykor teljesen magától értetődően ápolják az asztrológia spirituális gyökereit, és „spirituálisan inspiráló” útmutatásokat fedeznek fel a tarotkártyáiban.

MINDENESETRE A MENŐ EZOTERIKUS PRAKTIKÁK ezen inkább taktikai és gazdasági érdekelttségű átvétele közben az exoterikus keresztények és teológusaik elfojtják azt a felismerést, hogy saját klasszikusan keresztény vallásosságuk szintén mindig is ezoterikus jellegű volt, és ma is az. Lássunk csak két példát a sok ezerből: „Jézus Krisztus keresztjében van az üdvösség.” Avagy: „A harmadik napon történt Krisztus feltámadása.” Ezek ezoterikus, vagyis belső tapasztalatokról szóló kijelentések. A kérdés az: Meg lehet-e fogalmazni ezeket az egzisztenciális tapasztalatokat exoterikusan, tehát általánosan érthető módon is?

Hiszen létezhetne olyan kereszténység is, amely az értelem alapelveihez igazodva megtisztítja az áthagyományozott ezoterikus tanításokat, és csak a lényegi belátásokhoz igazodik, például: Isten szeretet; Isten titok; Jézus mintaszerű ember... De aki ilyeneket mond, az hamar annak a gyanújába kerül, hogy heretikus, vagyis tévtanító. Ezért a modern „liberális teológia”, amely ilyen tételek kidolgozásán fáradozik, sajnos peremjelenség marad. Az egyházak pedig ide-oda verődnek a jobbára érthetetlen, ezoterikus tanítás és ama feladat között, hogy általánosan érthető nyelven fogalmazzák meg ezt a tanítást. Megoldatlan probléma!

A Jézus utolsó vacsorájára emlékező ünneplésre az ősegyházban csak megkereszteltek engedtek be, a többiek, az „érdeklődők” meghallgathatták a bibliai szövegek felolvasását és a prédikációt, de azután el kellett hagyniuk a termet. Az eucharisztia ünneplése ezoterikus rendezvény volt, akárcsak egy titkos társaságban, és csak azután vált mindenki számára hozzáférhetővé, hogy az egyház mint államvalás mindenki felé hatalommal lépett föl. Az ezoterikus nyelvezet azonban megmaradt.

Egyes kora keresztény teológusok is előnyben részesítették a „beavatottak” felé fordulást. Jeruzsálemi Cirill egyházatyja (313-386) lelkére kötötte a gyülekezetének, hogy ne beszéljenek nyíltan, azaz exoterikusan minden témáról. A Szentháromságról ne folyjék nyílt vita, „nehogy a tudatlan pogányok ne vessenek rajta”, ahogyan a teológus Alexandriai Atanáz (295-373) hangsúlyozta. A téma botránkoztatónak tűnt.

A názareti Jézus nem ismert ennyi félelmet: ama példabeszédekben, amelyek nagy valószínűséggel hitelesek, feltűnő az exoterikus, általánosan érthető nyelvezet. Jézus általánosan érthetően akarta megélni és hirdetni a zsidók között a maga Istenről szerzett tapasztalatát – ennek egyénileg és politikailag kényelmetlen következményeivel együtt. Kereszthalála a bizonyítéka annak, hogy igen jól érthetően beszélt, és így magára vonta a tradicionalisták és a hatalmasok gyűlöletét!

Jézus egyszerű, általánosan érthető és ezért politikailag hatékony nyelvezete mindmáig tovább él azon keresztények körében, például Dél-Amerikában, akik az Isten által is jóváhagyott emberi jogok üzeneteként védik az evangéliumot. Az olyan püspökök, mint a néhai *Oscar Romero*, *Helder Camara* vagy a még élő *Erwin Kräutler* nem ezoterikus, titkos üzeneteket hirdettek és hirdetnek, hanem általánosan emberi, érvelő evangéliumot.

De az egyházak vallási életében változatlanul az ezoterikus tartalmak és gyakorlatok a meghatározóak. Csak így lehet megérteni azoknak a „szent helyeknek” a hivatalos támogatását, ahol állítólag megjelent Mária, az Istenanya – vagy az ősrégi, ereklyéknek nevezett csontmaradványok kultuszát. A (nyilvános) istentiszteleteken még ma is olyan énekeket énekelnek, ame-

lyeknek a tartalma csak tősgyökeres ezoterikusok számára tárul föl.

A KERESZTÉNY ISTENTISZTELETEKEN mindmáig összességében a titkos ezoterikus nyelvezet uralkodik. Vajon ki érti meg a hivatalos Hitvallásnak azt a mondatát a Logosznak nevezett názareti Jézusról, hogy „(az Atyától) született, de nem teremtmény”? Az elmondás pillanatában ki érti, hogy a meghalt Jézus „leszállott a holtak országába”? A Római Katekizmusban kifejeződő hivatalos teológia tele van olyan ezoterikus meggyőződésekkel, amelyek gyakran nem állják ki a történet-kritikai vizsgálat próbáját. A nők papságának elutasítása („az Úr csak férfiakat hívott meg apostolai közé”) a legvilágosabb megnyilvánulása annak az ezoterikus bibliamagyarázatnak, amelyet a hatalom megtartásának eszközüül használnak. A titkos ezoterikus tanok a hatalom legjobb támaszai lehetnek, az egyházi vezetés sokszor ezért rekeszti ki azokat a teológusokat, akik megkísérlik a keresztény üzenetet exoterikus nyelvre, azaz általánosan érthető fogalmakra és képekre lefordítani. Így például *Hans Küng* terjedelmes életműve, bár személyes hitének talaján áll, mégis messzemenően exoterikus, vagyis bárki számára hozzáférhetően van megfogalmazva. Küng műve azonban még mindig nagyon kényesnek számít Rómában.

Az egyik központi kérdés ezért így hangzik: Hogyan lehet általánosan érthető nyelven, mégis nagyon bensőséges, tehát „ezoterikus” érzelmeket felébreszteni? Ezen a feladaton túlságosan kevés teológus munkálkodik. A holland költőnek és teológusnak, *Huub Oosterhuis*nak sikerült ez az összekapcsolás. Sok szép énekében a hétköznapi nyelvet ápolja, de éppen ezáltal képes mély vallási bensőségeséget ébreszteni a modern emberben. Elmélkedjünk csak át egyszer *Üres kézzel állok előtted*, *Uram* című énekét!

Tehát az exoterikus ember is képes a maga spiritualitásával elérni, és nyílt, érvelő párbeszédbe vonni a kereső, kérdező, kétségbeesett embereket. Csak a fogja kiszabadítani az egyházakat az „örök tegnapiak” rejtett zugából, illetve egy szűk, érthetetlen világba zártságából, ha bátran, azaz általánosan követhetően, és ezért bírálhatóan is fogják elmondani a keresztény üzenetet.

Forrás: Publik-Forum, 2014/21